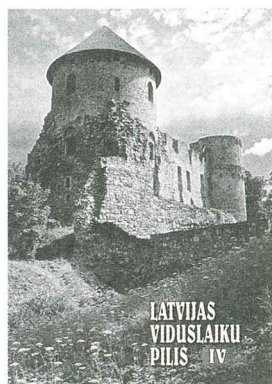

RECENZIJOS

ANDRIS CAUNE, IEVA OSE. **LATVIJAS 12. GADSIMTA BEIGU–17. GADSIMTA VĀCU PIĻU LEKSIKONS. LATVIJAS VIDUSLAIKU PILIS** [LATVIJOS XII A. PABAIGOS–XVII A. VOKIEČIŪ PILIŪ ŽINYNAS. LATVIJOS VIDURAMŽIŪ PILYS]. **RĪGA: LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTA APĢĀDS. 2004. T. IV. 592 P.**

Kaimynai latviai sparti- na savo gausių viduramžių laikotarpio pilių tyrinėjimus. 2004 m. rudenį pasirodęs „Latvijos viduramžių pilių“ 4 tomas yra enciklopedinio pobūdžio leidinys, skirtas XII a. pabaigos–XVII a. pilims aptarti. Beveik 600 puslapių šiuolaikinės poligrafijos lygi atitinkantis leidinys palieka gerą įspūdį tiek jį pavarčius, tiek ir įdėmiau susipažinus.

Tai abiejų autorių (tėvo ir dukters) nuopelnas. Andris Caune (g. 1937 m.) pilimis susidomėjo dar XX a. šeštame dešimtmetyje, Ieva Ose (g. 1961 m.), pagal išsilavinimą menotyrininkė, į juos produktyviai įsitraukė paskutiniame XX a. dešimtmetyje. Žinynui (pagal pateikiamą medžiagą jį galima vadinti ir enciklopedija) medžiaga pradėta sistemingai kaupti nuo 1997 m., kas vasarą lankant pilis, jas fotografuojant bei aprašant išlikusias liekanas. Knygoje pateikiama medžiaga apie 136 pilis, pastatytas Kalavijuočių (nuo 1237 m. – Livonijos) ordino, Rygos ir Kuršo vyskupų bei jų vasalų, nuo seniausias 1185 m. pastatytos Ikškilės pilies iki XVII a. pradžios Brambergės ir Priekulės pilių. Pastarosios, nors yra jau Naujųjų laikų statiniai, ilgaamžėje Latvijos pilių raidoje yra savotiškas viduramžių pilių statybos tradicijų prisiminimas. Taigi darbas yra chronologiškai pagrįstas ir istoriškai išbaigtas. Autorių pagarbą istorijai rodo ir knygos pavadinime esantis žodis „vokiečių“, įvardijantis tikruosius šių pilių statytojus Livonijoje.

Kaip ir dera kruopščiai paruoštiems darbams, žinynas prasideda įvadu (p. 7–27), kurio šiek tiek modifikuota tekstinė dalis išversta į vokiečių kalbą (p. 28–40). Įvade

nesistengta pateikti išsamesnės pilių istorijos, o tai esant ribotai knygos apimčiai (IV tomas yra pats storiausias iš visų pasirodžiusių) vargu ar įmanoma. Jame trumpai aptartas pilių išsidėstymas, statybos būdai, tipai, gyvavimo trukmė, tokio darbo priešistorė¹, knygos sudarymo principai. Moksliniu požiūriu originali ir vertinga yra paskutinė įvado dalis, skirta pilių statybai XII a. pabaigoje–XVI a. apibūdinti (p. 18–27). Joje pateikiami suvestiniai duomenys apie Livonijos pilių statybą: iš 142 iki XVII a. pradžios pastatytų pilių 49 išaugo iki XIII a. pabaigos, 54 – XIV a., 20 – XV a. ir 19 – XVI a. (p. 19). Šie duomenys gražiai parodyti čia pateikiamuose 4 žemėlapiuose bei tokiame pat lentelių skaičiuje. Kiekvieno amžiaus jie atskiri. Žemėlapyje pilys išdėstytos pagal jų pastatymo metus, lentelėse papildomai – ir pagal jų priklausomybę. Naudojantis jomis išties patogu ir paprasta. Dėl tikslumo reikia pažymėti, kad žemėlapiai ir lentelės įvado vokiškoje dalyje nėra dubliuojami, vietoj to pateikiamas vokiškas-latviškas pilių tikrinių pavadinimų atitikmenų žodynėlis (p. 39–40). Pastarojo atsiradimas įvade aiškiai orientuotas į pagrindinę knygos dalį – pilių aprašymus, kurie pateikiami abėcėlės tvarka pagal latviškus pavadinimus.

Pilių aprašymai standartizuoti, pateikiami pagal bendrą schemą: latviškas (skliausteliuose – vokiškas) pavadinimas, senieji pavadinimai (nurodant, koku laiku vartoti), dabartinis adresas, pilies vieta, istorija (iki mūsų dienų, kai kada nurodant ir skelbtus šaltinius arba tyrinėjimus), pilies liekanų aprašymas, tyrinėjimai (trumpai – autorius ir metai), literatūra, planai, ikonografija (viskam – nuorodos). Šios grafos tekste yra ir tuomet, kai nežinomas pats jų turinys, tai leidžia visas pilis objektyviai lyginti. Papildomai kiekvienos pilies aprašymas iliustruotas 2–6 daugiausia spalvotomis iliustracijomis (planais, senaisiais ir dabartiniais vaizdais). Nėra tik netiksliai lokalizuotų pilių iliustracijų. Jos parinktos pagal tam tikrą sistemą: skelbiamas mastelinis pasaulio šalių atžvilgiu orientuotas planas, charakteringesnis vaizdas bei palyginti gerai metrikotas dabartinis vaizdas. Kadangi šiuolaikinės pilis dėl jų aplinkos apaugimo medžiais, prasto griuvėsių išlikimo, užstatymo bei kitokių kliūčių sunku deramai nufotografuoti, vaizdai pateikiami ne visi. Tačiau vienas kitas liko praleistas (pvz., Jersika). Panašu, kad dalis jų tiesiog netilpo į knygą (nors kiekvienos

¹ Ji buvo plačiai aptarta „Latvijos viduramžių pilių“ antrame tome (Ose I. Latvijas viduslaiku piļu pētniecība 18.–20.gadsimtā. Latvijas viduslaiku pilis. Rīga. 2001. T.II).

pilies aprašymas prasideda naujame puslapyje, tuščios vietos knygoje nėra). Knygoje beveik nesutinkame ir pilių aerofotonuotraukų, taip įprastų įvairiose panašaus pobūdžio knygose apie piliis². Be prieškarinio Rygos pilies vaizdo (p. 409), tokių nuotraukų daugiau nėra. Suprantama, kad tarybiniais metais fotografuoti iš oro buvo draudžiama, tačiau negi jokių pilių aerofotonuotraukų nebuvo padaryta nepriklausomoje Latvijoje? Matyt, šia kryptimi medžiaga žinynei nebuvo renkama.

Pradėjus kalbėti apie aptariamą knygą trūkumus, reikia paminėti dar du, iškart krintančius į akis kiekvienam atidesniam jos skaitytojui. Tai netikslios literatūros nuorodos bei nevisiškai metrikautos iliustracijos. Pilių aprašymuose literatūra, planai ir ikonografiniai šaltiniai nurodomi tik pagal autorius ir metus. Nei spausdintų darbų puslapių, nei neskelbtų šaltinių signatūrų beveik nėra. Tikslios nuorodos labai retos (pvz., Dolės pilies 1617 m. planas, p. 157). Būsimųjų konkrečių pilių tyrinėtojų dar-

bas tokiu būdu bus apsunkintas: užuot iškart susipažinę su originalais, jie bus priversti vartyti knygas ar net ieškoti jų visame archyve (pvz., Švedijos karališkajame karo archyve Stokholme). Neaišku, kodėl rengiant knygą čia pritrūko kruopštumo.

Knygos pabaigoje yra išsamus panaudotos literatūros ir šaltinių sąrašas (p. 560–585) bei minimų pilių geografinė rodyklė (p. 586–590). Pastaroji kartu atstoja ir turinį, nes pilies pavadinimas čia nurodomas tik vieną kartą jos aprašo pradžioje. Rodyklėje pateiktas ir vokiškų pilių pavadinimų žodynėlis, jau kartą (p. 39–40) spausdintas žodynėlis bei nuorodos apie pilių priklausomybę.

A. Caune ir I. Ose gražiai pasitarnavo Latvijos ir viso Rytų Pabaltijo pilių tyrinėtojams (istorikams, architektams, archeologams), parengę išsamų, naujais tyrimų duomenimis paremtą Latvijos pilių sąvadą. Be jokios abejonės, artimiausiais dešimtmečiais šis darbas bus kiekvieno, besidominčio Europos pilimis, parankinė knyga.

GINTAUTAS ZABIELA

² P vz. Durdík T. *Ilustrovaná encyklopedie Českých hradů*. Praha. 2000.